

KSZTAŁTOWANIE OBIEKTÓW SAKRALNYCH KULTURY PROTESTANCKIEJ NA PRZYKŁADZIE REALIZACJI W POZNANIU I W SZCZECINIE

**SHAPING THE SACRED OBJECTS OF THE PROTESTANT CULTURE
ON THE EXAMPLE OF REALIZATION IN POZNAŃ AND IN SZCZECIN**

Lechosław Czernik
dr inż. architekt

Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie
Wydział Budownictwa i Architektury
Zakład Urbanistyki, Planowania Regionalnego i Zarządzania

STRESZCZENIE

Współczesne trendy w realizacjach europejskiej architektury sakralnej kultury protestanckiej łączą w sobie sztukę wyzwoloną z ideologii przeszłości, technologiczny postęp a także różnorodność, w której określone kierunki, tendencje, regionalne zróżnicowanie jest często trudne do identyfikacji. Także duchowe doświadczanie przestrzeni obiektu sakralnego uległo transformacji w aspekcie wielofunkcyjności przestrzeni kościelnej. W latach siedemdziesiątych w kształtowaniu protestanckich obiektów sakralnych umocniła się tendencja do tworzenia wielofunkcyjnych zespołów sakralnych. Artykuł zawiera dwa przykłady kształtowania architektury sakralnej zrealizowanej w Poznaniu i w Szczecinie.

Słowa kluczowe: obiekty sakralne.

ABSTRACT

Contemporary trends in implementations of the European sacred architecture of Protestant culture are combining arts released from the ideology of the past, technological progress as well as the diversity, in which setting directions, tendencies, regional diversity are often difficult for the identification. Spiritual experiencing the space of the sacred object also underwent a transformation in the aspect of the multifunctionality of the church space. In the seventies in the shaping of a Protestant sacred objects has reinforced the tendency to create multifunctional sacred complex. The article contains two examples of the shaping the sacred architecture development realized in Poznań and Szczecin.

Key words: sacred objects.

WSTĘP

Współczesne trendy w realizacjach europejskiej architektury sakralnej kultury protestanckiej łączą w sobie sztukę wyzwoloną z ideologii przeszłości, technologiczny postęp a także różnorodność, w której określone kierunki, tendencje, regionalne zróżnicowanie jest często trudne do identyfikacji. Także duchowe doświadczanie przestrzeni obiektu sakralnego uległo transformacji w aspekcie wielofunkcyjności przestrzeni kościelnej. Okres przełomu wieków charakteryzuje się w architekturze sakralnej wielowątkowym przenikaniem prądów w architekturze - w przemijający modernizm, postmodernizm, neo-modernizm, dekonstruktywizm, high tech. W latach siedemdziesiątych w kształtowaniu protestanckich obiektów sakralnych umocniła się tendencja do tworzenia wielofunkcyjnych zespołów sakralnych, gdzie kościół jest jednym z elementów układu przestrzennego, w którym istotne znaczenie stanowią funkcje integracyjne, edukacyjne, charytatywne, opieki socjalnej, diakonii.

Rozwój w budownictwie sakralnym kościoła rzymsko katolickiego lat dziewięćdziesiątych i kościołów protestanckich nie jest porównywalny w aspekcie jego dynamiki, chociaż w Polsce przełomu stuleci projektuje się prawie o połowę mniej budowli sakralnych niż w ubiegłych dekadach. Jednak specjaliści dostrzegli (..) nową tendencję: otwarcie się Kościoła na konkursy architektoniczne i publiczne debaty nad projektami budowli sakralnych. „Projekt w założeniu łączyć ma symbolikę sacrum z ekologią i nowoczesnymi technologiami – mówi Marek Budzyński”¹

Architektura polska, zgodnie z założeniami ideowymi sprzed roku 1989, nie podjęła świątynnych tendencji i skierowała się w stronę bezpiecznego języka nowoczesnego eklektyzmu, powtórek z przeszłości. Czy polską architekturę sakralną czeka odnowa stylistyczna. Czy młode pokolenie wypowie, językiem minimalizmu i innych, nie nazwanych jeszcze idei architektonicznych, swój współczesny pogląd na sacrum?²

W wielu miastach europejskiej przestrzeni obiekty sakralne utraciły możliwości pełnienia funkcji sacrum, ze względu na brak właściwej ilości wiernych. Problem konwersji tych obiektów budzi wiele sprzecznych emocji i określa nowe wyzwania dla chrześcijańskiej społeczności.³

EWANGELICYZM W WIELKOPOLSCE.

Wielkopolska stanowiła centrum krajowego luteranizmu w połowie XVI w. Reformacja w Wielkopolsce wiązała się z mecenatem magnackich rodów Gorków, Ostrorogów, Zborowskich, Potulickich i rodzin szlacheckich oraz afirmacją mieszczan. W Poznaniu od 1550 r. odbywały się pierwsze Synody Kościoła Luteranckiego, na których uchwalano jego zręby organizacyjne i przyjmowano pierwsze porządki liturgiczne obowiązujące cały Kościół Ewangelicki w ówczesnej Polsce. Pierwsze nabożeństwa ewangelickie miały miejsce w budynku wagi miejskiej w Starym Rynku a później w kaplicy pałacowej Górków (obecnie Muzeum Archeologiczne w Poznaniu). „Prawdopodobnie w XVI wieku działało około 40 zborów polskich, przy czym największe zgrupowanie istniało w powiecie kościańskim, a główny ośrodek stanowił Grodzisk, (....) gdzie działała szkoła i drukarnia.”⁴ Wielkopolska, podobnie jak inne miejsca związane z rozwojem reformacji w Polsce stały

¹ Knap Jarosław „Architektura ducha” Wprost 24/2000 (915)

² Kucza-Kuczyński Konrad, Architektura przed końcem wieku, Architektura murator 2(42)1998

³ Wystawa „Obiekty sakralne w transformacji” Wystawa Urzędu Ochrony zabytków Nadrenii; (Sakralbauten im Wandel Eine Ausstellung der Fotowerkstat des Reinschen Amtes für Denkmalpflege; Landschaft Verband Rheinland – Qualität für Menschen)

⁴ Dworzaczkowa Jolanta, „Luteranizm w Wielkopolsce i jego społeczno-narodowe aspekty” Rocznik Lubuski t.14, Lubusko 186.

się miejscem imigracji zwolenników reformacji z krajów, w których ich prześladowano⁵ (Austria, Francja, Niderlandy, Czechy).

W dobie kontrreformacji polski zbor ewangelicki w Poznaniu został przeniesiony do Swarzędza. Sytuację polskich ewangelików w Wielkopolsce okresie rozbiorów pogorszył proces germanizacji. U schyłku XVIII w istniał na tym obszarze już tylko jeden polski kościół luteranski. Po odzyskaniu Niepodległości Towarzystwo Ewangelickie podjęło inicjatywę utworzenia parafii która rozpoczęła działalność w 1920r. Po wyzwoleniu w 1945 r. ewangelickie obiekty kościelne uległy procesowi konwersji i zostały przejęte przez Kościół Rzymsko-Katolicki. Parafia Ewangelicka odzyskała w 1947 r. tylko kaplicę cmentarną przy ul. Grunwaldzkiej, w której nabożeństwa odbywały się do 2003 r. W połowie lat dziewięćdziesiątych weszła w życie Ustawa o stosunku państwa do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego, dzięki której odzyskano utracone po wojnie mienie. Część dawnego cmentarza, na którym znajdowało się boisko sportowe zostało przeznaczone pod budowę nowego obiektu sakralnego i centrum diakonijno-parafialnego, zgodnie z podjętą w 2002 roku decyzją Rady Parafialnej Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Poznaniu. Środki finansowe na realizację budowy pozyskano ze sprzedaży należących do wspólnoty nieruchomości.

Ryc. 1. Centrum Parafialne Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Poznaniu. Fot. L. Czernik

Fig. 1. Parish Center of Lutheran Church in Poznań. Fot. L. Czernik

CENTRUM PARAFIALNE KOŚCIOŁA EWANGELICKO-AUGSBURSKIEGO W POZNANIU.

Teren przeznaczony do realizacji budowy centrum zlokalizowany na obszarze dawnego cmentarza był użytkowany do celów rekreacyjno-sportowych. W części południowej w latach sześćdziesiątych wybudowano pawilon do obsługi działalności sportowej (przeznaczony w projekcie do celów adaptacyjnych na rzecz funkcji pensjonatowej). Przed obiektem zachowano istniejący drzewostan (szpalery kasztanowe) stanowiące pozostałość dawnej alei prowadzącej do kaplicy. Od strony wschodniej posesja przylega do atrakcyjnego po względem krajobrazowym parku w który jest usytuowana kaplica funkcjonująca dla celów Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Poznaniu.

Podstawowe założenia kompozycji przestrzennej i program użytkowy

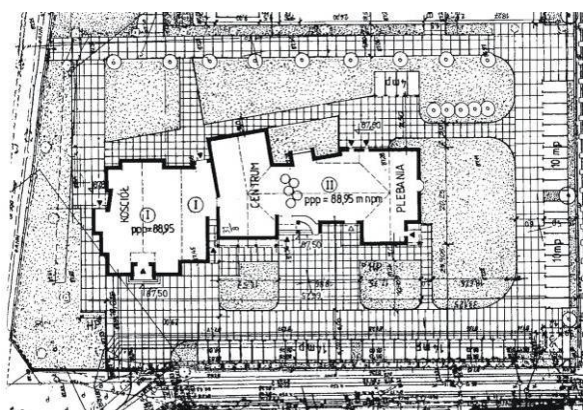
Walory środowiska przyrodniczego przylegającego do posesji parku wraz z kaplicą, zabudowa jednorodzinna, kształtują klimat istotny dla kontekstu miejsca.

⁵ Cuius regio eius religio „kogo panowanie tego wyznanie” – zasada stosowana w wielu krajach, w których mieszkańcy zmuszeni byli do dostosowania się do postawy religijnej władcy lub emigracji.

Z uwagi na kompozycję przestrzenną, projektowane Centrum stanowi jednorodny pod względem strukturalnym zespół, którego integralność podkreślają przyjęte osie kompozycji: oś kompozycji przestrzennej łącząca istniejącą kaplicę w parku z projektowanym kościołem, którą wyznacza aleja wraz ze szpalerem drzew oraz oś biegnąca wzdłuż głównego traktu łączącego teren posesji z ulicą Grunwaldzką.

Ze względu na fizjonomię wnętrza urbanistyczno-krajobrazowego osie właściwie podkreślają percepcję projektowanego Centrum i stanowią przesłanki funkcjonalno-przestrzenne dla poszczególnych elementów krystalizujących w sposób czytelny przyjęte założenia układu przestrzennego.

Obiekt sakralny jako dominanta przestrzenna zespołu na przecięciu założonych osi spełnia warunki właściwej ekspozycji i stanowi pod względem kompozycji element integrujący, w którego funkcjonalnym cieniu znajdują się pozostałe obiekty.

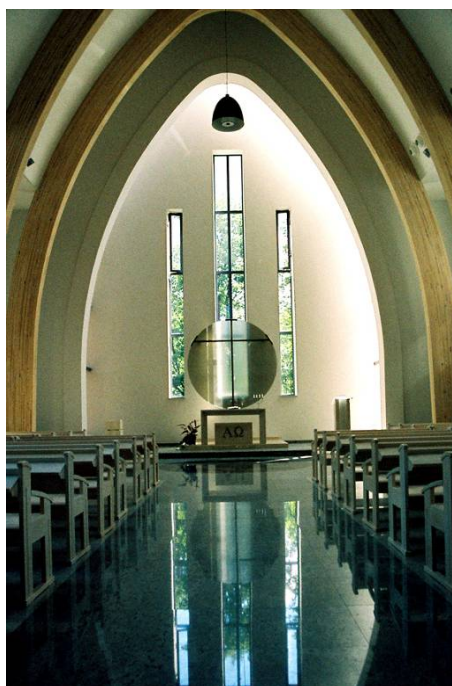
Ryc. 2. Zagospodarowanie przestrzenne Centrum Ewangelickiego w Poznaniu. L. Czernik

Fig. 2. Spatial arrangement of the Lutheran Center in Poznań. L. Czernik

Ryc.3. Kościół Ewangelicko-Augsburski w Poznaniu. Fot. L. Czernik

Fig.3. Lutheran Church in Poznań. Fot. L. Czernik

Ryc. 4. Wnętrze Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Poznaniu. Fot. L. Czernik

Fig. 4. Interior of the Lutheran Church in Poznań. Fot. L. Czernik

Założona dostępność wzdłuż osi kompozycyjnych koncentruje na obiekcie sakralnym wzrost napięć emocjonalnych percepcji, których utrzymanie zapewnia plac przedkościelny. Układ zieleni niskiej przylegający do obiektów od strony południowej i wschodniej łączy funkcjonalnie zespół z pozostałą częścią posesji. Kościół swa masą, wielkością i barwą wraz z częścią diakonijno-parafialną koresponduje z otoczeniem.

Założenie ogrodowe uwzględnia projektowane w części zachodniej rekreacyjno-sportowe urządzenia. O lokalizacji tych urządzeń decydowały również warunki insolacji terenu. Elementy rekreacyjno-sportowe jako teren wydzielony, wraz z proponowanym odrębnym wejściem, spełniają warunki segregacji przestrzennej.

Plebania została usytuowana pod kątem względem osi kościoła (wschód-zachód) i oraz względem przeznaczonego do przekształceń adaptacyjnych obiektu. Tak przyjęte rozwiązanie pozwoliło na kształtowanie optymalnego wnętrza między projektowanym kościołem, domem parafialnym, diakonią i plebanią, przy zachowaniu elementów zieleni wysokiej - szpaleru drzew. Dla podkreślenia znaczenia wnętrza Domu Parafialnego, wyznaczonego przez jego skrzydło zachodnie i wschodnie, zaprojektowano jego przekrycie szklanymi połaciami w formie ogrodu zimowego.

Czytelność układu funkcjonalno-przestrzennego determinują relacje powiązań funkcjonalnych między poszczególnymi elementami zespołu, które pełnią wyznaczoną programem funkcję. Pod względem funkcjonalnym zespół centrum parafialnego dzieli się na dwie podstawowe części: obiekt sakralny wraz z zapleczem (sala wielofunkcyjna) i przylegającą do niego część parafialno-diakonijna, łącząca integralnie: ośrodek diakonii⁶, mieszkanie gospodarza, ośrodek administracji parafialnej, pozostałe urządzenia parafialne wraz z pokojami gościnnymi i plebanią. Poszczególne elementy układu funkcjonalnego łączy wewnętrzny układ komunikacji wewnętrznej. W systemie dostępności uwzględniono uwarunkowania zewnętrzne. Dojazd do posesji zapewniono z ul. Obozowej oraz w części wschodniej do strefy rekreacyjnej.

Ryc. 5. Prezbiterium Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Poznaniu. Fot. L. Czernik

Fig. 5. Presbiterium of the Lutheran Church in Poznań. Fot. L. Czernik

Ryc. 6. Chór Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Poznaniu. Fot. L. Czernik

Fig. 6. Chor of the Lutheran Church in Poznań. Fot. L. Czernik

⁶ Część diakonijna w zakresie funkcjonalnym obejmuje gabinety pielęgniarstwo-lekarskie, pomieszczenia dla rehabilitacji spełnia istotne warunki dla świadczenia pomocy nie tylko na rzecz parafian ale także w znaczeniu ekumenicznym.

Obiekt sakralny zamyka w sobie przestrzeń, którą trafnie określa się często jako przestrzeń duchowej wspólnoty. Logiczne i duchowe postrzeganie tej przestrzeni przez zbór następuje poprzez percepcję desygnatów przekazywanych przez formę.

"Wierni w kościele zbierają się również z potrzeby tworzenia wzajemnej komunikacji, a więc nie /tam gdzieś/, ale /tu/, w konkretnej przestrzeni, określonej przez formę, w której dokonuje się akt komunikacji. W tym przypadku przestrzenną konwencja służy jako /metafizyczny sygnał/ do odbioru sygnałów komunikacji słownej."⁷

Intencją autorów była charakterystyczna, dla kościołów protestanckich idea prostoty i jasności ekspresji podnosząca poziom duchowych doznań przy założeniu, że wnętrze świątyni nie jest stykiem dwóch światów lecz wzajemnym ich przenikaniem. Prostota architektonicznej przestrzeni mającej charakter ascezy jest poszukiwaniem proporcji, skali, geometrii a przede wszystkim światła, które kształtują przestrzeń.

„Bogactwo nieskomplikowanego piękna pustych przestrzeni. Stworzenie wiernym możliwości przebywania w takim otoczeniu jest dla nich szansą na koncentrację, myślenie, zrozumienie świata i rozbudzenie własnej wrażliwości.”⁸

Kościół cechuje spokojna i oszczędna ekspresja i prostota linii. Wnętrze kościoła podkreśla konstrukcja parabolicznych łuków drewnianych zwieńczających jego sklepienie. Kolorystyka drewna i bieli ścian niezwykle prostego wnętrza, tworzy specyficzny, przyjazny a zarazem podniosły nastrój. Empora unosząca zespół organowy i chóralny związana z częścią wieżową, oparta na słupach stanowi zamknięcie zachodniej części kościoła. Istotną rolę dla wnętrza kościoła pełni światło przenikające przez otwory okienne i przeszkłone fragmenty przesklepień w części chóralnej i prezbiterium, w którym światło połączonych okien rozświetla część ołtarzową oraz szklaną taflę w formie koła z delikatnym wizerunkiem Chrystusa, połączoną z prostym mosiężnym krzyżem.

Jasność wnętrza i kontakt z wnętrzem krajobrazowym parku pogłębiają wrażenia napięć emocjonalnych. Do kościoła przylega sala wielofunkcyjna, której otwarcie umożliwia powiększenie jego wnętrza. Nad wejściem wznosi się wieża kościelna zwieńczona szczeliną, w której umieszczono ażurową konstrukcję z trzema dzwonami i krzyżem. Otwarta szczelina wieży symbolizuje dłonie wiernych zamykających w uścisku krzyż.

"Dzisiejszemu wierzącemu w Boga trzeba stworzyć warunki, by mógł w spokoju wniknąć głębiej do własnego wnętrza. Zrozumieć, że tak budowana przestrzeń zdeterminowana prostotą form, rozpoznawalna także w abstrakcji, to nie jest przestrzeń pusta – to jest przestrzeń spokoju i ciszy i że w niej właśnie jest Bóg."⁹

Kościół Ewangelicko-Augsburski Łaski Bożej w Poznaniu oraz zespół centrum parafialno-diakonijny z plebanią został zrealizowany w 2004 r. wg. projektu Grażyny i Lechosława Czernik i Iwony Całus ze Szczecina. Autorem wystroju wnętrza jest artysta prof. Władysław Wróblewski z Poznania.

Powierzchnia zabudowy:

Kościół	532m ²
Część parafialno-diakonijna	768 m ²

Powierzchnia użytkowa:

Kościół	597m ²
Część parafialno-diakonijna	1202 m ²

Kubatura:

Kościół	5240m ³
Część parafialno-diakonijna	5262 m ³

⁷ Legler Romuald; „Nieskomplikowane piękno pustych przestrzeni”; Architektura i Biznes 12/2002

⁸ Legler Romuald; „Nieskomplikowane piękno pustych przestrzeni”; Architektura i Biznes 12/2002

⁹ Legler Romuald; „Nieskomplikowane piękno pustych przestrzeni”; Architektura i Biznes 12/2002

Ryc. 7. Część diakonijno-parafialna Centrum.
Fot. L. Czernik

Fig. 7. Part of parish and diaconal of the Center. Fot. L. Czernik

Ryc. 8. Fragment elewacji północnej kościoła. Fot. L. Czernik

Fig. 8. Element of church northern facade. Fot. L. Czernik

CENTRUM PARAFIALNE KOŚCIOŁA EWANGELICKO-AUGSBURSKIEGO W SZCZECINIE JAKO NOWA ZABUDOWA W UKŁADZIE HISTORYCZNIE UKSZTAŁTOWANYCH STRUKTUR

Centrum zostało zaprojektowane jako zespół przylegający do Kościoła Św. Trójcy, który powstał w latach 1894-96 według projektu W. Meyera, szczecińskiego architekta. Wzniesiony został na wyspie Łasztownia, w miejscu świątyni wybudowanej w XIIIw, później kilkakrotnie przebudowywanej.

Kościół został wybudowany w stylu neogotyckim a jego strzelista wieża kryta blachą miedzianą stanowi dominantę przestrzenną wyspy. Obiekt sakralny jest posadowiony na kilkudziesięciu trzynastometrowych palach wbitych w podłoże. Podstawowym elementem ścian zewnętrznych jest cegła klinkierowa, której starannie dobrane profile podkreślają każdy detal architektoniczny. Plebania - drugi obiekt znajdujący się na tej samej posesji jest również posadowiony na palach a jego elewacje wykonano także stosując cegłę klinkierową.

W czasie wojny kościół ocalał mimo ciężkich nalotów na znajdujący się w pobliżu teren portu. W latach sześćdziesiątych obiekt sakralny wraz z plebanią został poddany trwającemu kilka lat procesowi rewaloryzacji.

Jak wskazują materiały źródłowe Parafia zarówno w okresie przedwojennym jak i w okresie powojennym prowadziła w szerokim zakresie działalność charytatywną. Natomiast od XIVw. istniał tu szpital i gościniec dla przyjezdnych. Stąd nawiązaniem do tradycji była decyzja o budowie Centrum Parafialnego wraz ze Stacją Diakonijną mającą prowadzić działalność w zakresie opieki charytatywnej. Decyzja znalazła uzasadnienie w realizacji przedsięwzięcia w 1995 r.

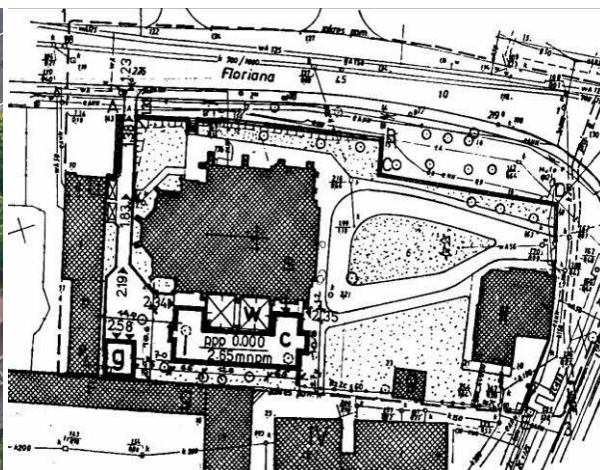
Architekci Grażyna i Lechosław Czernik opracowali koncepcję, której podstawowe założenia były oparte na przesłankach aby forma nowego obiektu nie zdeprecjonowała zażytkowych wartości kościoła a także aby uwzględniła bezpośrednie powiązania funkcjonalne z kościołem.

Dla zachowania właściwych warunków ekspozycji obiektu sakralnego projektowany budynek Centrum Parafialnego zlokalizowano po stronie wschodniej kościoła. Lokalizacja ta, oparta na układzie powiązań funkcjonalnych zarówno egzogenicznych jak i endogenicznych nie koliduje z układem funkcjonalno-przestrzennym kompleksu a projektowany obiekt jest właściwie wpisany we wnętrzu urbanistycznym posesji.

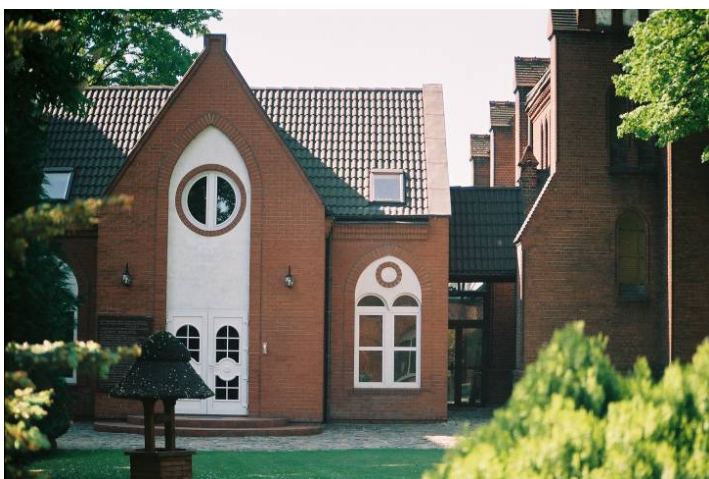
Ryc. 9. Kościół Ewangelicko-Augsburski w Szczecinie. Fot C. Skórka

Fig. 9. Lutheran Church in Szczecin. Fot C. Skórka

Ryc. 10. Zagospodarowanie posesji Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Szczecinie. L.Czernik

Fig. 10. Site development plan of Lutheran Church in Szczecin. L. Czernik

Ryc. 11. Centrum Parafialne Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Szczecinie. Fot. L.Czernik

Fig. 11. Parish Center of Lutheran Church in Szczecin. Fot L. Czernik

Ryc. 12. Wirydarz. Fot L. Czernik

Fig. 12. Patio. Fot. L. Czernik

Zgodnie z warunkami konserwatorskimi obiekt nawiązuje formą do kościoła i plebani. Detal jest formą naturalnie wynikającą z tak przyjętych założeń. W projekcie a później w jego realizacji przyjęto rozwiązania adekwatne do kontekstu otoczenia, podkreślające zasadę ciągłości kulturowej. Wartość zastosowanych rozwiązań architektonicznych starano się utrzymać poprzez zastosowanie prostoty środków formalnych i przejrzystości rozwiązań przestrzennych.

Zasady kompozycji przestrzennej i program użytkowy

Wnętrze urbanistyczne kompleksu sakralnego łączy integralnie trzy podstawowe obiekty. Obiekty te znajdują się na dwóch równoległych osiach kompozycji przestrzennej łączących obiekt sakralny z bramą wjazdową na posesję i plebani z centrum parafialno-diaconijnym. W układzie poprzecznym ukształtowana oś wewnętrzna łączy centrum z kościołem.

Zasady kompozycji przestrzennej stanowiły podstawę dla układu powiązań funkcjonalnych. Czytelność układu funkcjonalno-przestrzennego determinują relacje powiązań funkcjonalnych między poszczególnymi elementami zespołu, które pełnią wyznaczoną programem funkcję.

W systemie dostępności uwzględniono uwarunkowania zewnętrzne. W przyjętym rozwiązaniu dojazd do posesji zapewniono od ulicy Energetyków (do kościoła, plebani i centrum), i od ul. Floriana (do części diaconijnej).

Pod względem funkcjonalnym w obiekcie wydzielono w skrzydle południowym Centrum Diakonii - ośrodek określony profilem pomocy charytatywnej, natomiast w skrzydle północnym Centrum Parafialne - o charakterze wielofunkcyjnym.

Skrzydło południowe i północne zamyka przestrzeń wirydarza, która w formie zamkniętego połączenia szkła ogrodu zimowego przylega do wschodniej fasady kościoła. Przezroczyste tafle szkła zamknięte w konstrukcji dwóch utrzymanych w definicji proporcji piramid pozwalają na bezpośredni kontakt z elementami ceglanych ścian, przypór, wieży kościoła.

Ryc.13. Przekrycie wirydarza. Fot. L. Czernik
Fig. 13. Patio roof construction. Fot. L. Czernik

Ryc. 14. Wnętrze wirydarza w Centrum. Fot. L. Czernik
Fig. 14. Interior of the patio in the Center

Tak przyjęta koncepcja układu pozwoliła na funkcjonalne oddzielenie Centrum od kościoła, łącząc go integralnie w jedną spójną całość. Wirydarz łączy się z salą wielofunkcyjną dla 50-60 osób. Oddzielnie obu przestrzeni połączeniami szklanymi przesuwanych drzwi umożliwia stosowanie zasady zmienności funkcjonalnej i w miarę aktualnych potrzeb wynikających z programu użytkowania - pozwala na łączenie obu przestrzeni lub ich funkcjonalne rozdzielanie.

Pomieszczenie z aneksem kuchennym jest dostępne z wirydarza i sali wielofunkcyjnej. Północny hall wejściowy łączy elementy programu funkcjonalnego w układzie horyzontalnym - część ogólnoparafialna i węzeł sanitarny oraz w układzie wertykalnym z drugą kondygnacją, która obejmuje pokoje gościnne i mieszkanie gospodarza obiektu. Południowy hall łączy funkcjonalnie pomieszczenia opieki medycznej, socjalnej.

Z uwagi na istniejące cechy zewnętrzne obiektu sakralnego Centrum, dla zachowania jednolitej koncepcji został licowany cegłą klinkierową o podobnej fakturze zewnętrznej i kolorze a w częściach okiennych podłoże ścian dla uzyskania kontrastu, tynkowane i malowane na biało. Takie rozwiązanie zapewnia zachowanie optymalnych wartości estetycznych zespołu sakralnego. Wirydarz w formie ogrodu zimowego wykonano z kształtek aluminiowych pokrytych emulsją w kolorze mahoniowym.

Bilans terenu, powierzchni i kubatury obiektu

Powierzchnia posesji	39 500.0 m ²
Powierzchnia zabudowy	239.0 m ²
Powierzchnia wirydarza	97.2 m ²
Powierzchnia użytkowa	338.2 m ²
Kubatura obiektu	912.0 m ³

Obiekt należy do strefy pośredniej ochrony konserwatorskiej i już od wielu lat spełnia swoją funkcję nie tylko dla społeczności ewangelickiej miasta Szczecina.

SHAPING THE SACRED OBJECTS OF THE PROTESTANT CULTURE ON THE EXAMPLE OF REALIZATION IN POZNAŃ AND IN SZCZECIN

The period by the turn of the century is characterized in sacral architecture by multi-threaded penetration of trends in architecture – in the transient modernism, postmodernism, neomodernism, deconstructionism, high tech. During the seventies in the shaping of a Protestant sacral objects has reinforced the tendency to create multi-religious assemblies where the church is one of the elements of spatial arrangement, in which the essential meaning constitute functions of integration, educational, charitable, social welfare.

PARISH CENTER OF LUTHERAN CHURCH IN POZNAŃ

Due to the spatial composition, the proposed Parish Centre constitute homogeneous in terms of structure assembly, of which integrity is stressed by the axes of the composition: the axis of the spatial composition linking existing in the park chapel with the projected church, which is determined by an alley with a row of trees, and the perpendicular axis running along the main route linking the property territory with Grunwaldzka street. Due to the physiognomy of the landscape interior the urban-axes properly emphasize the perception of the projected Centre and provide functional and spatial conditions for each element crystallizing planning assumptions.

Sacral object as the predominant spatial feature of the complex at the intersection of the axis meets the conditions set of the correct exposure and in terms of composition constitute an integrating element, in whose functional shade are the other facilities. The intention of the authors was characteristic for the Protestant churches the idea of

simplicity and clarity of expression level lifting spiritual experiences, assuming that the interior of the temple constitute not the contact of two worlds, but their mutual penetration. The simplicity of the architectural space having character of asceticism is a search for proportion, scale, geometry, and above all the lights that form the space.

The church is characterized by quiet and sparingly expression and simplicity of lines. The church's interior design underlines the parabolic wooden arcs closing the vault. Colors of wood and white walls, of a very simple interior, creates a unique, friendly and also raised mood.

An important role for the church interior perform the light penetrating through the openings for windows and glass fragments in part in the choir and especially in the chancel, in which the light illuminates altar and the glass pane in a circular shape with a gentle image of Christ, coupled with a simple brass cross.

Brightness of the interior and in contact of the interior with landscape park deepens the impression of emotional tension. Adjacent to the church multi-purpose hall, allows enlarging the interior. Above the entrance stands the steeple topped with a slit, in which is placed an openwork steel construction with three bells and a cross. Open slit of the tower symbolizes the hands of the faithful closing in grips the cross.

Lutheran Church of Grace of God and the complex of parish center in Poznań were completed in 2004 by project of architects Grażyna and Lechosław Czernik and Iwona Całus from Szczecin. Interior was projected by artist prof. Władysław Wróblewski from Poznań.

PARISH CENTER FOR THE LUTHERAN CHURCH IN SZCZECIN, AS NEW BUILDINGS IN THE SYSTEM HISTORICALLY DEVELOPED STRUCTURES

The center was designed as a new construction adjacent to the Church of St. Trinity, which was developed in the years 1894-1896, designed by W. Meyer, an architect of Szczecin.

Architects Grażyna and Lechosław Czernik developed a concept whose basic assumptions were based on the premise that the form of a new object will not depreciate historic value of the church and also will include a direct functional relationship with the church.

To maintain appropriate conditions for the exposure of a sacral object the Parish Center building was located on the eastern side of the church. This location, based on a set of functional relations between both exogenous and endogenous system does not interfere with the functional system of spatial complex and designed object is correct located in the interior of urban property.

Under the terms of a form of conservation conditions object refers to the church and presbytery.

Principles of spatial composition form the basis for a system of functional linkages. Readability of the functional-spatial relationships determine the functional relations between the elements of the complex, which acts as the designated by program function. Functionally separated within the object in the southern wing is located the part defined with the profile of social work, while in the northern wing of the Parish Center – of versatile character.

The southern and the northern wings close the area, which is in the form of covered with glass winter garden adjacent to the eastern facade of the church. Transparent glass panels encased in the construction of two pyramids kept in the definition of the proportion and allow for direct contact with elements of brick walls, buttresses, the church tower.

The object belongs to the intermediate zone of protection and conservation and since many years fulfills its function, not only for Protestant community of the city.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Domasłowski J., Kościół Ewangelicko-Augsburski w Poznaniu i w Zachodniej Wielkopolsce w latach 1919-2005, Parafia Ewangelicko-Augsburska w Poznaniu, Poznań 2005
- [2] Dworzaczkowa J., Luteranizm w Wielkopolsce i jego społeczno-narodowe aspekty, Rocznik Lubuski t.14, Lubusko 186.
- [3] Kiec O., Protestantyzm w Poznańskim 1815-118, Warszawa, Semper 2001.
- [4] Knap J., Architektura ducha, Wprost 24/2000 (915).
- [5] Kucza-Kuczyński K., Architektura przed końcem wieku, Architektura murator 2(42)1998.
- [6] Legler R.; Nieskomplikowane piękno pustych przestrzeni; Architektura i Biznes 12/2002.
- [7] Osyra-Kwiecińska N., Architektura kościołów katolickich i protestanckich w Poznaniu w XX wieku. Wzajemne relacje, Kwartalnik Architektury i Urbanistyki, T. 52, 2007.
- [8] Pazdera J., Atlas architektury Poznania, Poznań, Wydaw. Miejskie, 2008.
- [9] Pech E. Kościoły i kaplice diecezji wrocławskiej Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego, Moniatowicz FS, Jelenia Góra 1996.
- [10] Sobczak J., Kościoły Poznania, Wydawnictwo Debiuty, Poznań 2006.
- [11] Tokarczyk A., Ewangelicy Polscy, Interpress, Warszawa 1998.
- [12] Wystawa „Obiekty sakralne w transformacji” Wystawa Urzędu Ochrony zabytków Nadrenii; (Sakralbauten im Wandel Eine Ausstellung der Fotowerkstat des Reinschen Amtes für Denkmalpflege; Landschaft Verband Rheiland – Qualität für Menschen).

O AUTORZE

Lechosław Czernik – adiunkt w IAPP, wiceprzewodniczący Wojewódzkiej Komisji Urbanistyczno-Architektonicznej oraz członek Komisji Kształtowania Polski Północnej PAN oddział w Gdańsku, specjalizuje się w zakresie planowania regionalnego – procesy trans-graniczne i suburbanizacji, a także w zagadnieniach przekształcania tkanki urbanistycznej.

AUTHOR'S NOTE

Lechosław Czernik – research and didactic worker at the Institute of Architecture and Spatial Planning, deputy chairman of the Provincial Urban – Architectural Committee and member of a Committee of Shaping the North Poland, Polish Academy of Science, Branch in Gdańsk – specializes in the regional planning – cross-border processes and suburbanization as well as in issues of transforming the urban tissue.